

MSR/MSSF

W POLSKIEJ PRAKTYCE GOSPODARCZEJ

Artur Hołda

MSR/MSSF

**W POLSKIEJ PRAKTYCE
GOSPODARCZEJ**

MSR/MSSF

W POLSKIEJ PRAKTYCE GOSPODARCZEJ

Artur Hołda

WYDAWNICTWO C.H. BECK
WARSZAWA 2013

Wydawca: Dorota Ostrowska-Furmanek

Redakcja merytoryczna: Jadwiga Witecka

Recenzent: dr Teresa Cebrowska

Projekt okładki i stron tytułowych: Maryna Wiśniewska

Ilustracja na okładce: © Can Stock Photo Inc./theart

Seria: Rachunkowość

© Wydawnictwo C.H. Beck 2013

Wydawnictwo C.H. Beck Sp. z o.o., ul. Bonifraterska 17,
00-203 Warszawa, tel. (22) 33 77 600

Skład i łamanie: Studio Graficzne MIMO, Michał Moczarski, Warszawa
Druk i oprawa: Totem, Inowrocław

ISBN 978-83-255-3352-6

ISBN e-book 978-83-255-3353-3

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1. Historia i istota rachunkowości w kontekście prawa podatkowego	9
Rozdział 2. Systemy rachunkowości na świecie i proces jej standaryzacji	13
Rozdział 3. Zarys historii MSR i ich zasięg terytorialny	18
Rozdział 4. Polska rachunkowość a MSR	26
Rozdział 5. Podstawowe kategorie zasobowe i strumieniowe oraz założenia koncepcyjne MSR (w kontekście UoR)	33
Rozdział 6. Ogólne wymagania sprawozdania finansowego zgodnie z MSR/MSSF w kontekście UoR	42
Rozdział 7. Analiza wybranych rozwiązań MSR z uwzględnieniem analizy porównawczej z UoR	54
7.1. Rzeczowe aktywa trwałe (MSR 16)	54
7.2. Utrata wartości aktywów (MSR 36)	66
7.3. Aktywa niematerialne (MSR 38)	75
7.4. Aktywa przeznaczone do sprzedaży oraz działalność zaniechana (MSSF 5)	88
7.5. Przychody oraz dotacje (MSR 18, MSR 20)	100
7.6. Umowy o usługę budowlaną (MSR 11)	118
7.7. Nieruchomości inwestycyjne (MSR 40)	130
7.8. Leasing (MSR 17)	139
7.9. Zapasy (MSR 2)	153
7.10. Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe (MSR 37), w tym programy lojalnościowe (KIMSF 13)	168
7.11. Świadczenie pracownicze (MSR 19)	180
7.12. Podatek dochodowy (MSR 12)	195

7.13. Wprowadzenie do instrumentów finansowych (MSR 32, MSR 39, MSSF 7, MSSF 9)	207
7.14. Zysk przypadający na akcje oraz płatności w formie akcji (MSSF 2, MSR 33)	250
7.15. Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów (MSR 8) oraz zdarzenia po zakończeniu okresu sprawozdawczego (MSR 10)	263
7.16. Segmenty operacyjne (MSSF 8)	276
7.17. Skutki zmian kursów wymiany walut obcych oraz koszty finansowania zewnętrznego (MSR 21 i MSR 23)	286
7.18. Rolnictwo (MSR 41)	299
7.19. Sporządzanie sprawozdawczości finansowej zgodnej z MSR po raz pierwszy (MSSF 1) oraz śródroczna sprawozdawczość finansowa (MSR 34)	308
7.20. Wycena w wartości godziwej (MSSF 13) oraz pojęcie istotności w kontekście MSR	328
Rozdział 8. Systematyka postanowień i różnic MSR i UoR	337
Załącznik. Wykaz MSR, MSSF, SKI, KIMSF oraz MSRSP	363
Bibliografia	369
Indeks	373

Wstęp

Problematyka Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSR)¹ ma w dobie globalizacji szczególne znaczenie. Polskie prawo bilansowe w systemie wolnorynkowym było dostosowywane do MSR, a po wejściu do Unii Europejskiej proces ten uległ intensyfikacji. Od roku 2005 podmioty mające szczególne znaczenie dla gospodarki (m.in. banki i grupy kapitałowe) w praktyce stosują MSR i należy oczekiwać, iż ten *ansambl* będzie systematycznie się powiększał. Również zmiany w zakresie krajowego prawa bilansowego w coraz większym stopniu uwzględniają omawiane standardy. Zapotrzebowanie na dobrą znajomość Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej, rozumienie ich postanowień, a w konsekwencji umiejętność ich praktycznego zastosowania systematycznie rośnie w polskiej gospodarce.

Celem książki jest przystępne przedstawienie postanowień MSR i ich właściwego stosowania w polskich realiach gospodarczych. Prezentowane zagadnienia zasadniczo opierają się na postanowieniach poszczególnych MSR, stąd stosunkowo ograniczona liczba pozycji literaturowych, do których uczyniono odwołania. Niemniej przy każdym prezentowanym MSR w ramach podrozdziałów wskazano materiał bibliograficzny do dalszej analizy w zakresie własnym przez czytelnika. Opracowanie nie koncentruje się na ocenie skutków „przejścia” na MSR z perspektywy jednostkowego sprawozdania finansowego, ale na zdiagnozowaniu płaszczyzn możliwości i konsekwencji zastosowania tych standardów w praktyce polskich podmiotów.

Przedstawiono te aspekty MSR, które mają szczególne znaczenie z powodu odmienności podejścia względem rozwiązań zawartych w Ustawie o rachunkowości i polskiej tradycji rachunkowości lub z powodu zakresu ich stosowania w praktyce gospodarczej. Wybór poszczególnych MSR oraz szczegółowość ich analizy wynika z doświadczeń autora w implementacji MSR, choć oczywiście ma charakter arbitralny. Ze względu na ograniczoną objętość książki jeden problem, co do zasady, został pominięty, a dotyczy on tematyki łączenia jednostek oraz sporządzania skonsolido-

¹ W opracowaniu przyjęto zgodnie z Ustawą o rachunkowości skrót MSR jako wspólną nazwę dla Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej oraz związanymi z nimi interpretacjami ogłoszonymi w formie rozporządzeń Komisji Europejskiej.

wanych sprawozdań, która to problematyka będzie treścią kolejnej części opracowania będącej w przygotowaniu.

W książce wykorzystano przykłady, których celem jest czytelne przedstawienie omawianych zagadnień oraz zaprezentowanie możliwych rozwiązań w zakresie ustalania wartości bądź ewidencji, które mogą być użyteczne przy stosowaniu MSR w polskiej praktyce gospodarczej. Biorąc pod uwagę generalnie wysoką ocenę jakości MSR i dużą akceptację zasadności ich stosowania, znajomość tych standardów w kontekście konkretnej gospodarki wydaje się niezbędnym elementem wiedzy osób zajmujących się rachunkowością, finansami czy controllingiem.

Historia i istota rachunkowości w kontekście prawa podatkowego

Rozpoczynając rozważania dotyczące Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSR), należy dokonać systematycznego ujęcia historii i istoty rachunkowości, aby określić kontekst, w jakim prawo bilansowe było i jest tworzone. Powstanie i rozwój rachunkowości są zasadniczo związane z okresem upowszechniania gospodarki towarowo-pieniężnej. Pierwsze zapisy dotyczące ewidencji gospodarczej były prowadzone już w starożytności, m.in. w Babilonii i Egipcie. Właśnie ten etap stworzył podstawy przyszłej rachunkowości rozumianej jako system informacyjno-kontrolny. Istotne znaczenie dla jej rozwoju miał okres średniowiecza, wtedy bowiem począwszy od końca XI w. nastąpił okres rozwoju handlu w basenie Morza Śródziemnego oraz w krajach Bliskiego i Dalekiego Wschodu. Coraz powszechniejsza stawała się umiejętność pisania, czytania i znajomość matematyki. Duże znaczenie miały również takie wynalazki jak ożaglowanie łańciskie, druk oraz nowy system liczbowy [Dobija, Jędrzejczyk, 2011; Sawicki (red.), 2002].

Pierwsze znane księgi, w których wykorzystano rachunkowość podwójną, pochodzą z 1340 r. i były prowadzone przez urzędników miasta Genui. W wieku XV pojawiły się pierwsze naukowe opracowania dotyczące księgowości kupieckiej i zasad nią rządzących. Początek rachunkowości nowożytnej, wciąż rozumianej jako działalność praktyczna, należy łączyć z dziełem zakonnika i matematyka Luci Paciolego „Zasady arytmetyki, geometrii, proporcji i proporcjonalności” (*Summa di Arithmetica, Geometria, Proportioni et Proportionalitia*), wydanym w Wenecji w 1494 r.¹ Część tego

¹ W rzeczywistości autorem pierwszej naukowej pracy o rachunkowości był Benedetto Cotrugli z Dubrownika. Pracę „O handlu i doskonałym kupcu” (*Della mercatura et del mercante perfetto*) napisał w 1458 r., jednak ukazała się drukiem dopiero w 1573 r., a co ważniejsze, jej zakres był znacznie węższy niż praca Luci Paciolego; por. [Wojciechowski, 1964].

dzieła, zatytułowana *Particularis de computis et scripturis*, była poświęcona opisowi ówczesnego stanu wiedzy teoretycznej i praktyki z zakresu prowadzenia ksiąg rachunkowych.

Do Polski już w XV w. za pośrednictwem miast włoskich bądź przez miasta niemieckie zaczęły docierać techniki prowadzenia ksiąg handlowych. Szczególną rolę dla rozwoju rachunkowości odgrywał Gdańsk, w którym jako w jedynym mieście w Polsce do XVII w. były wydawane podręczniki poświęcone księgowości kupieckiej.

Do upowszechnienia zasad księgowości w całej Europie przyczynił się wydany w 1673 r. we Francji kodeks handlowy, który nałożył na kupców obowiązek prowadzenia ksiąg handlowych oraz sporządzania bilansu co dwa lata, a także ich archiwizacji. Istotny wpływ na rachunkowość miała również rewolucja przemysłowa XIX i XX w. Szybki rozwój przemysłowy, a wraz z nim większe znaczenie aktywów trwałych i kosztów, wymagały rozwiązania kwestii dotyczących m.in. amortyzacji oraz systemu rachunku kosztów, co bezpośrednio łączyło się z fundamentalnym problemem memoriałowego i współmiernego ujęcia zasobów i strumieni. Nastąpiło też instytucjonalne i osobowe rozdzielenie inwestorów i zarządzających, dlatego też jednym z podstawowych wyzwań stała się adekwatna sprawozdawczość finansowa [Hendriksen, van Breda 2002, s. 64–65]. Akcjonariusze, inwestorzy, kredytodawcy, pracownicy oraz instytucje rządowe coraz częściej wymagali udostępniania stosownych informacji finansowych. W konsekwencji rachunkowość zaczęła być postrzegana jako niezbędny element w racjonalnym procesie decyzyjnym interesariuszy.

Szybkie przemiany na rynku kapitałowym i finansowym oraz współzależności między rynkami na świecie, po zażegnaniu kryzysu lat 30. XX w., spowodowały potrzebę usystematyzowania i ujednoczenia informacji o uczestnikach tych rynków, które byłyby ogólnie dostępne. Znaczenie tych informacji wynikało głównie z faktu, iż podstawą podejmowania decyzji gospodarczych, w tym inwestycyjnych, są rzetelne, wiarygodne i porównywalne informacje, które mogą zmniejszać ryzyko błędnych decyzji gospodarczych. Jednym z najważniejszych źródeł informacji są w tym obszarze sprawozdania finansowe, których brak porównywalności na skalę międzynarodową jest największą przeszkodą dla inwestorów i analityków współczesnego biznesu światowego [Micherda (red.), 2007, s. 38–41]. Zgłoszone w dobie globalizacji zapotrzebowanie na ujednoczenie sprawozdania finansowego skutkowało dążeniem do harmonizacji, a w dalszej perspektywie – do standaryzacji rachunkowości.

Przez stulecia rachunkowość była postrzegana przede wszystkim jako działalność praktyczna – swoistego rodzaju rzemiosło, a nie nauka. Jednocześnie, co warto podkreślić, stanowiła ona już w starożytności istotną siłę kulturotwórczą, przyczyniającą się do wykształcenia tak istotnych umiejętności jak zdolność abstrakcyjnego liczenia. Warto pamiętać, iż obecnie rachunkowość jest nauką ze względu na metodologię, a dziedziną stosowaną (praktyczną) ze względu na jej zorientowanie na cel [Jaruga (red.), 1991, s. 12–13]. Z wielu definicji rachunkowości można wyodrębnić pewne wspólne elementy, co pozwala na stwierdzenie, iż stanowi ona systemem informacyjny służący do podejmowania racjonalnych decyzji gospodarczych i kontroli, skupiający się na wartościowym pomiarze, opisie, prezentacji oraz interpretacji działalności gospodarczej.

Zasadniczo rachunkowość ma za zadanie dostarczać informacji potrzebnych do podejmowania decyzji o podmiocie gospodarczym w różnych kontekstach, np. ekonomicznym, kontrolnym czy podatkowym. Możliwe jest to ze względu na spełnianie przez rachunkowość wielu funkcji, które umożliwiają sprawowanie kontroli nad jednostką, analizowanie jej działalności, wypełnianie obowiązków sprawozdawczych, dowodowych i rozliczeniowych czy też dostarczanie określonych informacji dla celów statystycznych. W ujęciu historycznym pragmatyczny język rachunkowości doprowadził do funkcjonalnego jej podziału na rachunkowość finansową oraz rachunkowość zarządczą, przy czym pierwszą charakteryzuje zasadniczo retrospektywność ujęcia, a drugą – prospektywność. O ile procesy standaryzacji i harmonizacji rachunkowości silnie oddziałują na rachunkowości finansową (zwłaszcza sprawozdawczość finansową), o tyle ich wpływ na rachunkowość zarządczą jest dość ograniczony i nie należy oczekiwać narzucanych prawem standardów, które jej dotyczą². Obecnie rachunkowość jako dyscyplina naukowa może być uprawiana w trzech odrębnych, choć posiadających części wspólne, dziedzinach poznawczych takich jak: rachunkowość finansowa, rachunkowość zarządcza, rachunkowość podatkowa [Hołda, Pocięcha, 2004, s. 10].

W kontekście istoty rachunkowości jako systemu informacyjno-kontrolnego należy odróżnić rolę i znaczenie w każdym kraju prawa bilansowego i podatkowego. Do zadań i funkcji rachunkowości należy odzwierciedlenie sytuacji majątkowej i finansowej jednostki w sposób:

- **rzetelny** – zgodny z prawdą materialną,
- **prawidłowy** – zgodny z przepisami prawa,
- **jasny** – tzn. czytelny i jednoznaczny dla przeciętnego, rozsądnego i kompetentnego czytelnika.

Ostatecznie zasadniczym celem uregulowań prawa wynikających z Międzynarodowych Standardów Rachunkowości czy też Ustawy o rachunkowości (prawo bilansowe) jest wykazanie wyniku finansowego oraz sytuacji majątkowej i finansowej jednostki w sposób realny i zgodny z rzeczywistością. Temu właśnie służą podstawowe zasady rachunkowości, często nierespektowane przez wykładnię prawa podatkowego (np. problematyka limitowania kosztów uzyskania przychodów). Natomiast zasadniczym celem prawa podatkowego jest uzyskanie świadczeń pieniężnych pobieranych przez szeroko rozumiane państwo w celu uzyskania środków na pokrycie wydatków publicznych i prawo to spełnia głównie funkcję fiskalną. **Co do zasady, rachunkowość (prawo bilansowe) i ustalanie podatków (prawo podatkowe) powinny być traktowane zupełnie odrębnie, np. w zakresie ustalania stawek amortyzacyjnych, odpisów aktualizacyjnych, uznawania przychodów czy prezentacji obciążeń podatkowych.** Warto pamiętać, że ujęcie operacji gospodarczych w księgach rachunkowych prowadzonych zgodnie z prawem bilansowym obecnie w praktyce polskiej jest niezbędne do uznawania wielu kategorii kosztu w prawie podatkowym, np. dla kategorii kosztu uzyskania przychodu. Jednocześnie warto pamiętać, że możliwość stosowania rozwiązań podatkowych w sys-

² Oczywiście są opracowywane standardy dobrej praktyki rachunkowości zarządczej, ale nie należy je traktować jako element narzucony prawem.

temie rachunkowości jest ściśle limitowana pojęciem istotności – rozwiązania podatkowe mogą być traktowane jako uproszczenia, które jednak nie mogą czynić nierzetelnego obrazu sytuacji finansowej i ekonomicznej wynikającego z systemu rachunkowości³. Prawo podatkowe i prawo bilansowe są w pełni autonomiczne pod względem prawnym, niemniej obecnie w Polsce do obliczenia podstawy opodatkowania bazą są prawidłowo prowadzone księgi rachunkowe. W przypadku jednostek opierających się na Ustawie o rachunkowości, które nie podlegają obowiązkowi badania przez biegłego rewidenta, wciąż w naszych warunkach gospodarczych można spotkać się z bezkrytycznym stosowaniem rozwiązań podatkowych w systemie rachunkowości. Tego typu postępowanie (np. stosowanie stawek amortyzacji podatkowej nieodzwierciedlających oczekiwanego okresu użyteczności) będzie w szczególności niezgodne z istotą MSR.

³ Pojęcie istotności w kontekście MSR zostało zaprezentowane w podrozdziale 7.20.

Rozdział 2

Systemy rachunkowości na świecie i proces jej standaryzacji

Proces standaryzacji rachunkowości może odbywać się z wykorzystaniem różnych tradycji rachunkowości. Odnosząc się do rachunkowości w różnych krajach, w kontekście ich tradycji, można dokonać wielu klasyfikacji. Podział taki można bazować na charakterystyce systemów rachunkowości ze względu na kombinacje optymizmu i jawności, która zostanie przeciwstawiona dyskrecji i konserwatyzmowi. W takiej sytuacji można wyróżnić trzy znaczące systemy rachunkowości rozpowszechnione na świecie.

Pierwszy z nich to nurt **rachunkowości anglosaskiej** charakterystyczny dla takich krajów, jak: Wielka Brytania, USA, Australia, Kanada, państwa skandynawskie oraz Holandia. Model ten jest ukierunkowany głównie na interes inwestorów, gdzie wpływ prawa podatkowego jest zaniedbywalny i występuje ewidentna wyższość treści ekonomicznej nad formą prawną (podstawę stanowi zasada *true and fair view*). W tym systemie znaczenie wartości godziwej w wycenach jest duże i odnosi się nie tylko do kategorii aktywów i zobowiązań finansowych¹.

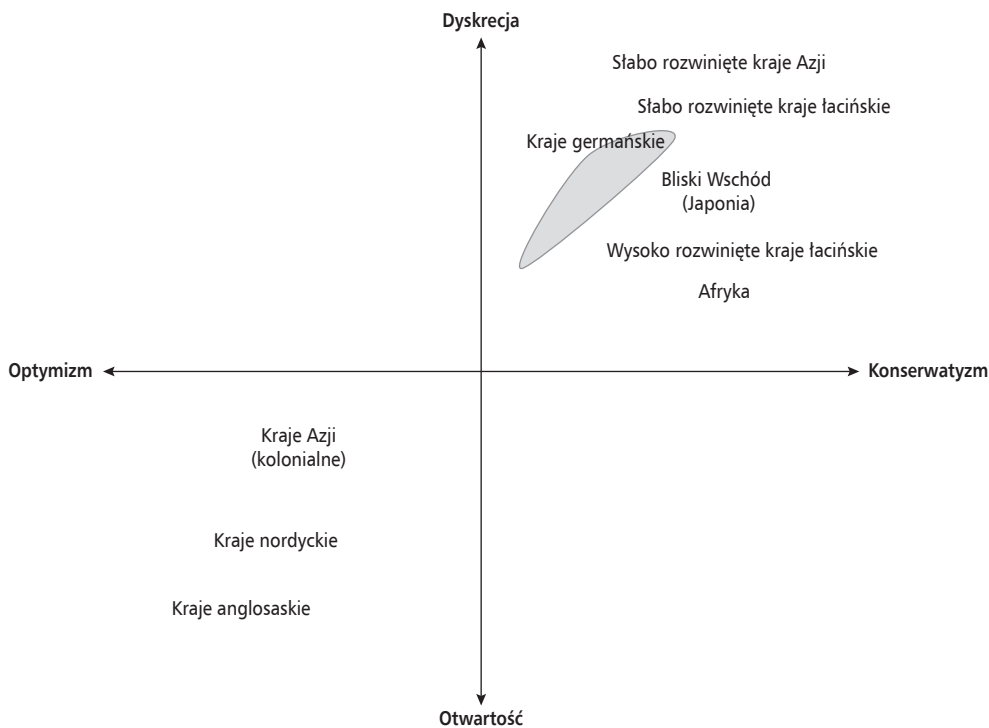
Kolejny podstawowy model rachunkowości występuje w obszarze silnego oddziaływania **niemieckiej kultury ekonomicznej**, w którym jest chroniony przede wszystkim interes wierzycieli, z mocno akcentowaną zasadą ostrożności. Do krajów stosujących tego typu podejście poza Niemcami można zaliczyć np. Czechy czy Austrię. W modelu tym duży wpływ na preferowane rozwiązania mają przepisy prawa podatkowego, a wartość wykazywanych zysków/strat jest znacznie ograniczana przez czynniki głównie o charakterze podatkowym. Stosowanie wartości godziwej w wycenach jest stosunkowo małe, a istotne znaczenie ma wykorzystanie koncepcji kosztu historycznego.

¹ Szeroką analizę czynników kulturowych na system rachunkowości można znaleźć w literaturze np. [Gray i in., 2006; Andrzejewski, 2000].

Ostatni ze znaczących systemów rachunkowości to **model stosowany przez rozwinięte kraje łańskie** – w szczególności Włochy, Francję czy Hiszpanię. W krajach tych jest stosowana zasada *true and fair view*, ale tylko w ograniczonym zakresie. Prowadzi to do sytuacji, gdzie zdecydowanie pierwszoplanowe znaczenie mają przepisy prawa rachunkowości i wyraźna jest ich dominacja nad zwyczajami, przy czym wpływ prawa podatkowego na praktykę rachunkowości jest raczej niewielki.

Przedstawiona systematyka może być uproszczona do dwóch znaczących tradycji rachunkowości, tj. **modelu anglosaskiego** i **modelu kontynentalnego** (w ramach którego można umieścić wskazane powyżej modele obszaru niemieckiego oraz łańskie).

Rysunek 2.1. Schematyczna klasyfikacja głównych systemów rachunkowości

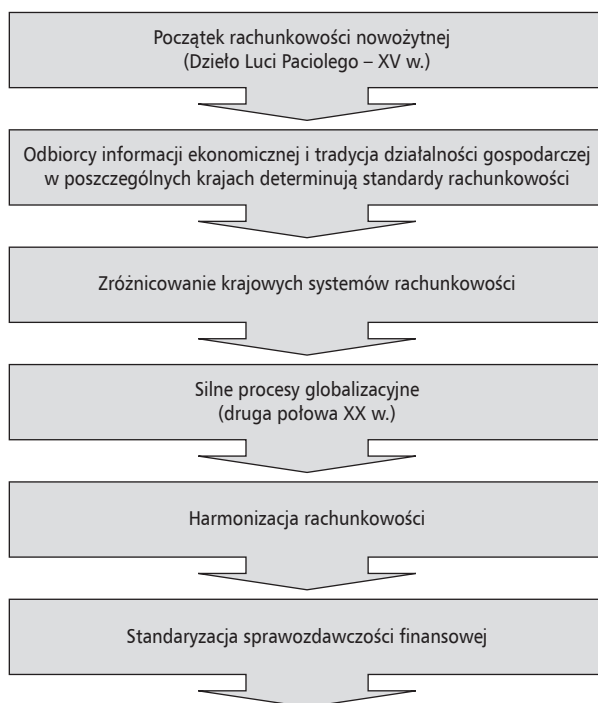
■ Sugerowane miejsce polskiego systemu rachunkowości i rewizji finansowej

Źródło: [Hołda, 2001, s. 4].

Rozwiązania przyjęte w polskim systemie finansowym (Ustawa o rachunkowości) są zbliżone do kontynentalnego pojmowania istoty rachunkowości, jednak wyraźny jest wpływ rozwiązań anglosaskich i zasady *true and fair view*. Pozwala to na umiejscowienie rodzimego systemu rachunkowości, a w konsekwencji i rewizji finansowej, na tle rozwiązań światowych, które prezentuje rysunek 2.1. Wykorzystane do klasyfikacji systemów rachunkowości na tym rysunku cztery podstawowe cechy: dyskrecja, optymizm, otwartość oraz konserwatyzm, dotyczą zasadniczo roli rachunkowości jako systemu

informacyjnego. Przez **konserwatyzm** należy rozumieć dużą rolę ostrożności wycen (m.in. zakresu tworzenia rezerw czy odpisów aktualizacyjnych) oraz istotne znaczenie procedur zarówno dokumentowych, jak i prawnych, natomiast cechą **optymizmu** jest brak szczególnego znaczenia zasady ostrożności wyceny (co skutkuje m.in. mniejszą asymetrią w uznawaniu przychodów i kosztów) oraz brak istotnego przywiązania do procedur formalnych. Warto pamiętać, że w systemach konserwatywnych wykorzystanie koncepcji wartości godziwej jest znacznie mniejsze niż w systemach o charakterze optymistycznym. Z kolei przez **systemy otwarte** należy rozumieć takie, w których formy sprawozdawcze nie są narzucane, a dostosowane do znaczenia prezentowanych treści, ujawnienia informacji dotyczą każdej ważnej informacji dla odbiorcy, nawet jeśli prawo formalnie nie nakazuje takiego ujawnienia, a dostęp do informacji jest powszechny. W **systemach dyskretnych** formy sprawozdawcze należy traktować jako obowiązujące, a co najwyżej można je uszczegóławiać i zakres ujawnianych informacji zostaje ograniczony do wskazanych w prawie.

Rysunek 2.2. Ewolucja rachunkowości

Źródło: opracowanie własne.

Współcześnie można zaobserwować wyraźne tendencje zmierzające do standaryzacji zarówno rachunkowości, jak i audytu (rewizji finansowej). Zasadniczo na skutek intensywnych procesów globalizacyjnych istnieje potrzeba tworzenia odpowiednich podstaw prawnych, aby sprawozdania finansowe różnych krajów, w tym ich badanie,

mogły być porównywalne. Główne etapy w historii i ewolucji rachunkowości prowadzące do harmonizacji i standaryzacji przedstawia rysunek 2.2.

Przez **standaryzację** rozumie się proces całkowitego ujednoczenia zasad i form rachunkowości, szczególnie w zakresie sprawozdawczości finansowej, przez wprowadzenie wzorców, norm lub zasad, które są uznawane przez sporządzających sprawozdanie finansowe. Natomiast **harmonizacja** to proces redukcji różnic w sprawozdawczości finansowej w zakresie wyceny i prezentacji, co skutkuje możliwie ścisłym ujednoczeniem stosowanych standardów [Olchowicz, Tłaczała, 2008, s. 13].

Wskazana rosnąca potrzeba harmonizacji rachunkowości, a szczególnie sprawozdawczości finansowej, wymusiła ustalenie modelu, na podstawie którego byłby budowany wspólny standard rachunkowości. Na świecie wykształciło się kilka modeli mogących ze względu na poziom merytoryczny i znaczenie poszczególnych organizacji rościć sobie prawo do bycia globalnymi. Niemniej zainteresowanie kieruje się najczęściej na dwa powszechnie akceptowane na świecie modele [Turyna, 2006, s. 14–18]:

- **Amerykańskie Ogólnie Akceptowane Standardy Rachunkowości** (*United States Generally Accepted Accounting Principles – US GAAP*) – szczegółowe i obszerne, nawiązujące do tzw. systemu anglosaskiego. Od roku 1973 standardy te opracowuje Rada FASB, która zastąpiła powstałą w 1959 r. Accounting Principles Board (APB). Zakres regulacji *US GAAP* jest szeroki, a do najważniejszych należą [Krasodom-ska, 2009, s. 295–299]: *AICPA (Accounting Research Bulletins)* – biuletyny badań z zakresu rachunkowości, *Opinie APB, SFASs (Statements of Financial Accounting Standards)* i *Interpretacje, Regulacje FASB oraz Deklaracje FASB o przyjętym stanowisku*. Opublikowane zostały również ogólne założenia koncepcyjne rachunkowości finansowej w postaci 7 deklaracji *SFACs (Statements of Financial Accounting Concepts)*. Od roku 2009 dokonano ujednoczenia standaryzacji *US GAAP* przez jej uporządkowanie i integrację, wskazując obszary (zasadniczo 5 obszarów) poszczególnych, obowiązujących przepisów *Accounting Standards Codification (ASC)*. Sytuacja ta skutkuje zmianą sposobu odwołań, np. dotychczasowo *SFAS 157*, a obecnie *ASC 820 (Fair Value Measurements and Disclosures)*. **Standaryzację US GAAP należy traktować jak formułowanie reguł.**
- **Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej MSR** (*International Financial Reporting Standards – IFRS*) – mniej obszerne i stanowiące wsparcie dla tzw. systemu rachunkowości kontynentalnej. Standardy opracowywane od 1973 r. przez Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości KMSR (*International Accounting Standards Committee – IASC*) z siedzibą w Londynie. W roku 2001 Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości RMSR (*International Accounting Standards Board – IASB*) przejęła obowiązki KMSR. Na Międzynarodowe Standardy Rachunkowości składają się: Założenia koncepcyjne, Standardy *MSSF* i *MSR*, Interpretacje *KIMSF* i *SKI*. **Standaryzację MSR należy traktować jak formułowanie zasad.**

Opracowywaniem powyższych standardów zajmują się ponadnarodowe organizacje mające za zadanie niwelowanie barier porównywalności danych zawartych w sprawozdaniach finansowych podmiotów gospodarczych.

Należy pamiętać, iż dokonywanie dostosowań sprawozdawczości finansowej do norm innych niż te, według których były sporządzane dotychczas, może być procesem żmudnym i kosztownym. Spektakularnym przykładem takiej sytuacji jest przekształcenie sprawozdania Daimler-Benz, która w 1993 r. jako pierwsza firma niemiecka dostała się na giełdę nowojorską. Przygotowanie sprawozdań zgodnych z *US GAAP* zajęło jej ponad rok i pochłonęło około 1mln USD. Co ciekawe, według standardów rachunkowości niemieckiej jednostka ta wykazywała zyski w pierwszym półroczu 1993 r. (zysk netto 97 mln USD), natomiast zgodnie z *US GAAP* – straty (strata netto 548 mln USD)! [Surdykowska, 1999].

Obecnie trwa współpraca między IASB a FASB mająca na celu opracowanie jednego ogólnosięwiatowego zestawu standardów. Systematyzując efekty tej współpracy, warto zwrócić uwagę na kilka ważnych dat:

- 1) 2000 r. – współpraca między IASB (od 2001 r. IASB) z IOSCO (International Organization of Securities Commissions, jej członkiem jest m.in. SEC), której efektem był zestaw standardów (tzw. *core set of standards*) dla firm zagranicznych notowanych na amerykańskiej giełdzie;
- 2) 2002 r. – IASB i FASB podpisały tzw. umowę z Norwalk zakładającą współpracę i zniesienie różnic między MSR i *US GAAP*;
- 3) 2005 r. – SEC opublikowało tzw. mapę drogową (*roadmap*) na lata 2006–2008 będącą planem działania, zmierzającym do zniesienia największych różnic;
- 4) 2006 r. – IASB i FASB opublikowały *Memorandum of Understanding*, uznając, że najlepszym wyjściem będzie opracowanie nowego zestawu standardów od początku i rozpoczęto działania w ramach tzw. krótkoterminowej konwergencji;
- 5) 2007 r. – odbył się panel dyskusyjny w celu uznania równoważności MSR z *US GAAP* dla spółek notowanych na amerykańskiej giełdzie, czego efektem była decyzja SEC, iż notowane w USA spółki nie będą musiały zmieniać sprawozdań sporządzanych według MSR na *US GAAP* (odbył się również okrągły stół na temat stosowania MSR przez amerykańskie spółki giełdowe);
- 6) 2008 r. – opublikowano wspólnie akceptowany przez IASB i FASB projekt prezentacji sprawozdania finansowego, który składa się z: sprawozdania z sytuacji finansowej (bilans), sprawozdania z dochodu całkowitego (rachunek zysków i strat/rachunek wyników) oraz sprawozdania z przepływów pieniężnych;
- 7) 2010 r. – kolejne propozycje IASB i FASB wspólnie akceptowanych projektów prezentacji sprawozdań finansowych w ramach *Staff Draft of Exposure Draft IFRS X Financial Statement Presentation 2010*.

Rozdział 3

Zarys historii MSR i ich zasięg terytorialny

Od wielu lat próbuje się dokonać standaryzacji sprawozdawczości finansowej w skali międzynarodowej tak, aby informacje tam zawarte stanowiły treści zrozumiałe i porównywalne (w tym sensie uniwersalne) dla odbiorców na całym świecie. Dla zapewnienia przynajmniej podstawowej standaryzacji i harmonizacji rachunkowości zostały powołane organizacje międzynarodowe w celu opracowania ogólnych zasad i reguł oraz ich upowszechniania. W sensie formalnym organizacje te można podzielić na dwie grupy:

- środowisko zawodowe teoretyków i praktyków rachunkowości,
- organizacje ponadnarodowe, w których działają komisje do spraw harmonizacji, upowszechniania czy standaryzacji rachunkowości.

Z punktu widzenia historii MSR należy odwołać się do 1973 r., kiedy to organizacje zawodowe z 10 państw (Australii, Kanady, Francji, Niemiec, Japonii, Meksyku, Holandii, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Stanów Zjednoczonych), zajmujące się rachunkowością, utworzyły Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości KMSR (International Accounting Standards Committee – IASC). Instytucja ta miała na celu formułowanie i publikowanie MSR, które powinny stać się podstawą prezentacji sprawozdań finansowych, oraz podejmowała działania zmierzające do ujednoczenia zasad i form rachunkowości, szczególnie w zakresie sprawozdawczości międzynarodowej. Co ciekawe, od 1983 r. członkostwem w KMSR były obejmowane automatycznie organizacje należące do IFAC (International Federation of Accountants). Obecnie członkami RMSR jest ponad 120 zawodowych organizacji księgowych z całego świata należących do Międzynarodowej Federacji Księgowych. Polska organizacja zawodowych księgowych (SKwP) jest członkiem IASC od 1989 r.

W roku 2000 zatwierdzono nową konstytucję IASC, w następstwie czego Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości stał się niezależną jednostką zarządza-

ną przez 19 Mężów Zaufania, którzy mianują 14 członków Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (International Accounting Standards Board – IASB), 12 członków Stałego Komitetu ds. Interpretacji (Standing Interpretations Committee – SIC) oraz 30 członków Komisji Doradczej ds. Standardów (Standards Advisory Council – SAC).

Do podstawowych **zadań Komitetu Międzynarodowych Standardów Rachunkowości** należało:

- opracowywanie globalnych standardów rachunkowości, które mają być stosowane w sprawozdawczości finansowej na całym świecie,
- promowanie i stosowanie tych standardów,
- włączanie krajowych komitetów ustalających standardy w krajach członkowskich do procesu decyzyjnego Rady MSR.

Z kolei **zadaniami Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości** były:

- publikowanie projektów standardów, dokumentów dyskusyjnych w celu uzyskania cennych uwag praktycznych,
- prowadzenie działalności Komitetu (IASC),
- decydowanie o programie prac merytorycznych Komitetu (IASC),
- mianowanie osób odpowiedzialnych za poszczególne przedsięwzięcia,
- ustalanie procedury analizowania nadesłanych uwag na temat opublikowanych dokumentów.

Do **zadań Komisji Doradczej ds. Standardów** należało:

- doradzanie Radzie MSR w podejmowaniu decyzji i innych sprawach,
- informowanie o skutkach standardów dla użytkowników sprawozdań finansowych,

Natomiast **zadania Stałego Komitetu ds. Interpretacji** obejmowały:

- interpretacja w kwestiach już zbadanych, gdy zastosowanie MSR jest niezadowolająca,
- interpretacja nowych zagadnień odnoszących się do MSR,
- przedstawianie Radzie sprawozdania i uzyskania od Rady ostatecznego zatwierdzenia interpretacji.

Inną ważną organizacją zajmującą się harmonizacją rachunkowości jest Międzynarodowa Federacja Księgowych (International Federation of Accountants – IFAC), która została powołana w 1977 r. w Nowym Jorku. W jej skład wchodziły te same organizacje zawodowe państw, co do Komitetu MSR (m.in. polska organizacja zawodowa od 1989 r.), a federacja zrzesza zawodowych księgowych, w grupie których są biegli rewidenty. Podstawowymi **zadaniami IFAC** są:

- opracowanie międzynarodowych standardów rewizji finansowej dla biegłych rewidentów (MSRF),
- pomoc w opracowaniu standardów oraz ich wdrażaniu w życie gospodarcze poszczególnych krajów.

Państwa zrzeszone w Unii Europejskiej, co do zasady, były zobowiązane do stosowania na gruncie rachunkowości unijnych dyrektyw. Unia wydała 8 podstawowych dyrektyw, z których 5 odnosi się wprost do rachunkowości. Niestety, różnorodność podejść krajów należących do UE do zagadnień rachunkowości, w tym harmonizacji, sprawiły,

że dyrektywy te nie stały się uniwersalnymi, europejskimi standardami. W roku 1995 UE podpisała z Komitetem MSR regulacje w sprawie stosowania MSR. Głównym celem przyjętej regulacji było uznanie i stosowanie MSR w krajach UE – w myśl podpisanego porozumienia do 2005 r. wszystkie spółki giełdowe były zobowiązane obligatoryjnie do stosowania MSR w sprawozdaniach skonsolidowanych. Podobne postanowienia dotyczyły banków. Krajom członkowskim pozostawiono możliwość samodzielnej decyzji w kwestii, czy wprowadzać te same zalecenia w stosunku do spółek jeszcze nienotowanych na giełdzie.

Rysunek 3.1. Organizacje międzynarodowe w procesie standaryzacji i harmonizacji rachunkowości w kontekście MSR

Źródło: opracowanie własne.

Komisja Europejska, aby spełnić nakładane przez regulacje obowiązki, powołała w 2001 r.:

- 1) Europejską Grupę Doradczą ds. Sprawozdawczości Finansowej (European Financial Reporting Advisors Group – EFRAG) – doradza Komisji Europejskiej, współpracuje z Radą MSR w zakresie tworzenia standardów, sprawdza, czy wydany standard lub interpretacja powinny być zaakceptowane do stosowania przez kraje UE;
- 2) Komitet ds. Regulacji Rachunkowości (Accounting Regulatory Committee – ARC) – instytucja polityczna decydująca o wprowadzeniu MSR w krajach członkowskich UE.

Do roku 2001 standardy MSR były opracowywane przez Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, natomiast obecnie jest to w gestii Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości powstałej z przekształcenia KMSR. W konsekwencji okres działania KMSR trzeba podzielić na dwa etapy: do 2001 r. – pierwszy etap i po 2001 r. – etap drugi, kiedy został przekształcony w Radę Międzynarodowych Stan-